

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

מופק בסיוע של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

חמדת ימים HEMDAT YAMIM

חקת תשע"ה

פרשת שבוע

מאבקי שלטון, מלוכה ושררה (חלק ד)

הרב יוסף כרמל, ראש כולל "ארץ חמדה"

בדברינו **לפרשת שלח** הסברנו כי לאבנר בן נר שם מיוחד, המדגיח את מיקומו המרכזי של אבנר בשושלת נר, אבנר הוא גם אביו של נר וגם בנו של נר. כדי להבין את משמעות העניין, נזכיר שוב כי שאלת המלכות עלתה מחדש לדיון ציבורי, בדורם של אבנר ושאל. היה בכך חידוש, שהרי העם לא עסק בשאלת המלוכה מימי גדעון ואבימלך. כבר הסברנו, כמה פעמים בעבר, כי ההבדל העיקרי בין שופט למלך הוא, שהמלך מוריש את תפקידו לבנו אחריו, והוא, ודווקא הוא, יושב על כסאו. (נעיר במאמר מוסגר, כי מלכות אידאלית בעם ישראל מייצגת מלכות שמים. הדרך היחידה של מלך בשר ודם להיות "מלך עדי עד", היא באמצעות שושלת מלכותית). ברגע שעם ישראל החליט לבקש מלך, הוא בעצם החליט שתפקיד ההנהגה יעבור בירושה. זהו מהפך פוליטי ורוחני, שהרי מימי משה ועד ימי שאול, מעולם לא העביר אף מנהיג את ההנהגה לבנו אחריו. אם כך, ננסה להבין, מה היה מעמדו של אבנר בסוגיה זו? כדי לענות על כך, עלינו לברר מהו היחוס המשפחתי שבין אבנר ושאל? לשם כך, עלינו לעשות 'שלום' בין כמה פסוקים:

* כתוב אחד אומר:

"וַיִּשֶׁם אֶשֶׁת שָׁאוּל אֶחֱינֶעֱם בֵּת אֶחֱימֵעַץ וְשֵׁם שָׂר צָבָאוּ אֲבִינָר בֶּן נָר דּוֹד שָׁאוּל" (שמואל א י"ד ט).

מכיון שהנושא הוא אבנר, גם התואר מתייחס אליו ומשמע שאבנר=אבנר בן נר, היה דודו של שאול.

* בכתוב נוסף מצאנו:

"וַיְנַר הוֹלִיד אֶת קִיש וְקִיש הוֹלִיד אֶת שָׁאוּל וְשָׁאוּל הוֹלִיד אֶת יְהוֹנָתָן וְאֶת מְלִכִי שׁוּעַ וְאֶת אֲבִינָדָב וְאֶת אֲשָׁפֶזֶל" (דברי הימים א, ח' לב, ט' לט).

גם מפסוק זה משמע שאבנר היה דודו של שאול, שהרי גם קיש וגם אבנר הם הבנים של נר.

שאול הוא נכדו של נר ואבנר הוא בנו.

* לעומת זאת מוזכר:

"וַיְהִי אִישׁ מִבְּנֵימִין וְשֵׁמוֹ קִישׁ בֶּן אֲבִינָדָב בֶּן צִרוּר בֶּן בְּכוֹרֵת בֶּן אֶפְיִחַם בֶּן אִישׁ יְמִינִי גִבּוֹר חַיִּל" (שמואל א ט' א)

מהפסוק משמע שקיש הוא בן אביאל

ומהפסוק הבא:

"וְקִישׁ אֲבִי שָׁאוּל וְנָר אֲבִי אֲבִינָדָב בֶּן אֲבִינָדָב" (שמואל א י"ד נא)

משמע שגם נר אבי אבנר הוא בן אביאל ואם כך, קיש ונר הם אחים וממילא אבנר הוא בן דודו של שאול ולא דודו.

רש"י תירץ: "ונר היה דוד שאול, אחיו של קיש ושניהם בני אביאל וגם אביאל נקרא נר בדברי הימים שהיה מדליק נרות לרבים במבואות האפלים" (שמואל א י"ד ט).

וכן תירץ הרד"ק: "ובדברי הימים אומר ונר הוליד את קיש ונר היה בן אביאל והלא היה אחי קיש ואבי אבנר כמו שאומר בזה הספר ויתכן לפרש כי אביאל היה שמו גם כן נר ושני שמות היו לו כמו שמצאנו כמוהו רבים בדברי הימים והיו לו שני בנים האחד קרא שמו קיש והאחר קרא שמו נר כשמו והוא היה אבי אבנר, ומצאתי בויקרא רבה כי עיקר שמו אביאל והיו קוראים שמו נר לפי שהיה מדליק נרות במבואות האפלות" (שמואל א ט' א).

רש"י וגם הרד"ק התבססו על הדרשה בירושלמי: "דאמר ר"ש בן לקיש, שאול לא זכה למלוכה אלא ע"י שהיה זקינו מדליק נר לרבים נקרא שמו נר, כתוב אחד אומר: [דברי הימים א ח לג] ונר הוליד את קיש וכתוב אחד אומר: [שמואל א ט א] וקיש בן אביאל, והלא אביאל היה שמו, אלא ע"י שהיה זקינו מדליק נר לרבים נקרא שמו נר" (מסכת שביעית פ"ג ה"ז, ובעקבותיו בויקרא רבה פרשת צו פרשה ט).

על פירוש זה ניתן להקשות שתי קושיות.

א. מדוע נכתב במפורש כי אבנר היה דוד שאול וצריך להידחק ולהסביר שהכוונה היא שנר היה דודו של שאול?

ב. אם כך, קשה, מדוע אבנר לא נבחר למלוכה? והרי זכות הנרות עומדת גם לו ועוד שזכות זו רמוזה חזק יותר בשמו.

נשאר את השאלות פתוחות עד לדברינו לפרשת בלק בשבוע הבא.

נסכם ונאמר כי שאלת העברת השלטון לשושלת עומדת בבסיס המלכות.

אם כן, תפקידי שלטון בימינו אין להם דין מלכות ושררה, מה שפותר בעיות הלכתיות רבות כפי שנבאר, בע"ה, בהמשך.

<p>לע"נ מר שמואל שמש ז"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלביע י"ז בסיוון תשע"ד</p>	<p>לע"נ רבי יעקב בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמחה סבג ז"ל</p>	<p>לע"נ ר' מאיר בן יחזקאל שרגא ברכפלד ז"ל</p>	<p>לע"נ מרת שרה ונגרובסקי בת ר' משה זאב ע"ה נלביע י" בתמוז תשע"ד</p>	<p>לע"נ הרב אשר וסרטיל ז"ל נלביע ט' בכסלו תשס"ט</p>
---	---	---	---	--

לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד

Eretz Hemdah
2 Bruriya St. POB 8178 Jerusalem 91080
Tel: 972-2-5371485 Fax: 972-2-5379626

ארץ חמדה, ע"ר
רח' ברוריה 2 ת.ד. 8178 ירושלים 91080
טל' 02-5371485 פקס: 02-5379626

www.erezhemdah.org info@erezhemdah.org
ניתן לקרוא את הדברים גם באתר האינטרנט

חמדת הדף היומי

חיוב הבעל בקרבנות ובקנסות אשתו

הרב עקיבא כהנא

הגמרא (נדרים לה עמוד ב) כתבה שבעל חייב להביא את כל הקרבנות שאשתו חייבת בהם. **תוספות מציינים** שמלשון הגמרא נראה שהבעל מתחייב להביא קרבנות עבור אשתו, גם בקרבנות כאלו שהתחייבה לפני הנישואין, אך אינו חייב אלא בקרבנות חובה ולא בקרבנות שהיא נודרת בזמן הנישואין, וזאת מכיוון שלא ייתכן שאישה תוכל להפקיע את כל ממון בעלה על ידי נדריה (גמרא דומה נמצאת גם בבבא מציעא דף קד ע"א, וגם שם דנו התוספות האם אדם חייב לשלם קרבנות על הזמן של לפני הנישואין, אבל על זמן הנישואין הוא חייב).

תרומת הדשן (רפב) למד מחיוב הבעל בקרבנות אשתו, שאם קהל קנסו אדם שעובר על תקנתם, ואשה עברה על התקנה בעלה חייב לשלם את הקנס, כי קנס דומה לקרבן, בזה שהקהל לא קבעו את הקנס על מנת שישלמו אותו, אלא על מנת שאדם ייזהר יותר ויימנע מלעבור על התקנה, בדומה לקרבן, שהתורה קבעה אותו על מנת שאדם ייזהר יותר.

חלקת מחוקק (צא, ז) אומר שמתשובת תרומת הדשן משמע שאם עברה האשה בכוונה כדי שבעלה ישלם, הבעל פטור (וכמו בדברי התוספות שהוזכרו לעיל). **וציין** שלפי שיטת התוספות שבעל חייב גם על דברים שקרו לפני הנישואין, יתכן שהבעל יתחייב גם עבור דברים שלפני הנישואין. **בית שמואל (יג) והט"ז העירו** שנראה מתשובת התרומת הדשן, שהוא לא החליט שהדמיון בין קרבנות לקנסות הוא וודאי, ולכן תמוה מדוע **הרמ"א (צא, ד)** פסק זאת להלכה כדבר פשוט, וגם אחרי פסק רמ"א אין לחייב את הבעל בקנס שחויבה האישה לפני הנישואין.

הבן איש חי (רב פעלים ג, חו"מ ד) הבין שכיון שיש ערעור רק על הדמיון בין קנסות לקרבנות, ממילא יש לחייב את הבעל לשלם אם האישה עברה על עבירה שיש בה כרת, ופסקו עליה לתת לצדקה סכום כסף השווה לשווי של חטאת על מנת לכפר עליה.

הרב חיים דוד הלוי (עשה לך רב ג, מו) חייב אדם שבהסכם הממון בינו לבין אשתו התחייב לספק כל צרכיה, לשלם גם קנס שהוטל עליה מטעם המדינה, עקב עבירה שעברה (עבירת תנועה וכדומה) וזאת מטעם שיש בקנס זה גם כפרה, מעין הקרבן, והוא בא לפדות מחלופת מאסר. גם לפי דבריו אין לחייב בעל לאשה שעברה במזיד על תקנות המדינה ונקנסה אלא רק באופן שעברה בשוגג.

סיכום: הגמרא כתבה שהבעל חייב לשלם את הקרבנות שחייבת אשתו, ויתכן שהוא חייב גם לשלם עבור הקרבנות שהתחייבה לפני הנישואין, מזה למדו הראשונים שיתכן שגם קנס שמטילים הקהל על העובר על תקנתם יהיה חייב הבעל לשלם במקום האישה.

הספר משטר ומדינה בישראל על פי התורה (4 כרכים) מאת הרב נפתלי בר אילן, יצא לאור בעריכה חדשה בהוצאת מכון "ארץ חמדה"

הספר מתמודד עם אתגרי השעה הניצבים בפני המדינה היהודית העצמאית ע"י ניתוח וביורור מקיפים במקורות. בין הנושאים הנדונים - משטר דמוקרטי ומלוכני, שלטון החוק, הפרדת רשויות, ביקורת שיפוטית, טוהר השלטון, מדיניות פיסקלית ומוניטרית, שירותי רווחה, סל תרופות, איכות הסביבה, משפט בינלאומי, אמנת ג'נבה, כבוד האדם וחירותו, פיתוח האישיות, זכויות אזרח ועוד ועוד. זכה בפרס הרב קוק ובפרס הרב ישראלי של מכון ארץ חמדה.

לרכישה

יצא לאור! שו"ת במראה הבזק, חלק שמיני.

תשובות לשאלות מרבני הגולה. התשובות מתמודדות עם המציאות בעולם מודרני מתפתח בדרך של "דרכיה דרכי נעם". הספרים עוסקים בארבעת חלקי ה"שולחן ערוך" תוך ניסיון לקחת בחשבון גם את החלק החמישי ההופך את התורה ל"תורת חיים".

סוגרים שבוע
עלון להדפסה לשולחן שבת

נכדו של ר' שמעון

במסכת בבא מציעא (דף פה, א) מובאים מעשים בצאצאיהם של רשב"י ושל ר' טרפון, וז"ל המעשים בתרגום חופשי ובתוספת ביאור: "רבי (רבי יהודה הנשיא) נקלע למקומו של רבי אלעזר ברבי שמעון, אמר להם: יש לו בן לאותו צדיק? - אמרו לו: יש לו בן, וכל זונה שנשכרת בשנים שוכרתו בשמנה. הביאו, וסמך אותו להוראה והכתירו בשם 'רבי', ומסר אותו לר' שמעון בן איסי אחי אמו. בכל יום היה אומר: למקומי הקודם אני חוזר. אמר לו: 'חכם' שמלמד בישיבה עשו אותך, וגלימה של זהב פרסו עליך, וירבי קוראים לך, ואתה אומר למקומי הקודם אני הולך?! אמר לו: בשבועה! עזובה דרכי הקודמת. כאשר גדל בתורה, בא וישב בישיבה של רבי. שמע רבי את קולו ואמר: קול זה דומה לקולו של ר' אלעזר ברבי שמעון. אמרו לו: בנו הוא. קרא עליו את הכתוב: 'פְּרִי צְדִיק עֵץ חַיִּים וְלֶקַח נְפֹשׁוֹת חֲכָם'. 'פְּרִי צְדִיק עֵץ חַיִּים' - זה ר' יוסי ברבי אלעזר ברבי שמעון. 'וְלֶקַח נְפֹשׁוֹת חֲכָם' - זה ר' שמעון בן איסי בן לקוניא ששידל אותו להישאר בישיבה ולימדו תורה...

רבי נקלע למקומו של ר' טרפון, אמר להם: יש לו בן לאותו צדיק שהיה מקפח את בניו? - אמרו לו: יש לו בן, וכל זונה שנשכרת בשנים שוכרתו בשמנה. הביאוהו לפניו. אמר לו: אם תחזור בדך אתן לך את בתי לאשה. חזר בו. יש אומרים: נשאה אלא שאחר כך גירשה, ויש אומרים: לא נשאה כלל, כדי שלא יאמרו בשביל זו חזר. ולמה לו לרבי להשתדל כל כך? שאמר רב יהודה אמר רב... כל המלמד את בן חברו תורה זוכה ויושב בישיבה של מעלה, שנאמר (ירמיהו טו, יט) 'אם תשוב וְאָשִׁיבְךָ לְפָנַי תַּעֲמִד', וכל המלמד את בן עם הארץ תורה אפילו הקדוש ברוך הוא גוזר גזירה - מבטלה בשבילו, שנאמר (שם) 'וְאִם תּוֹצִיא יָקָר מִזֹּלָל כְּפִי תִהְיֶה'.

הרמב"ם כתב בהלכות תלמוד-תורה (א): "אין מלמדין תורה אלא לתלמיד הגון נאה במעשיו, או לתם, אבל אם היה הולך בדרך לא טובה מחזירין אותו למוטב ומנהיגין אותו בדרך ישרה **ובודקין אותו ואחר כך** מכניסין אותו לבית המדרש ומלמדין אותו". כיצד מבאר הרמב"ם מעשה זה, שאדם שנהג בדרך לא טובה הכניסוהו לבית המדרש ועיטרוהו בסמיכת חכמים וזאת בזמן שהוא הודיע בגלוי שברצונו לחזור למקומו הקודם; וכי ראוי שאדם שמרמז על רצונו לחזור למעשים לא טובים יעשה זאת כשהוא לבוש ב'איצטלא דרבנן' ועטור בסמיכת חכמים!?

רצף האגדות - תקציר

האגדה שמהללת את הדרך החינוכית שנהג ר' שמעון ברבי איסי (יוסי) בן לקוניא עם בנו של ר' אלעזר ברבי שמעון באה ברצף לאגדות קודמות, והבנת רמזי האגדות הקודמות היא הפתח למענה לשאלות דלעיל. במאמר הקודם "**ר' אלעזר ובני מעיני**" התבאר שהאגדות הקודמות דנות ברמזי מעשה שבירושלמי (מעשרות פ"ג ה"ד) שמספר על מפגש בין ר' שמעון ברבי איסי (יוסי) בן לקוניא לבין ר' אלעזר ברבי שמעון עצמו, וז"ל הירושלמי בתרגום חופשי:

"ר' אלעזר בי ר' שמעון הלך אצל ר' שמעון בי ר' יוסי בן לקוניא חמיו¹, היה מוזג לו כוס יין והוא שותה אותו בבת אחת, מוזג לו כוס יין נוסף והוא שותה אותו בבת אחת. אמר לו, האם לא שמעת מאביך בכמה פעמים צריך אדם צריך לגמוע מן הכוס. אמר לו כמות שהיא בגמיעה אחת, ואם מזוגה בצונן בשתי גמיעות, ואם מזוגה בחמין בשלש; אך לא שיערו חכמים לא ביינך שהוא נאה ולא בכוסך שהוא קטן ולא בכריסי שהיא רחבה. והיה רבי יהושע בן קרחה צווח לו 'חומץ בן יין'. אמר לו למה אתה צווח לי כן. אמר לו אצווה לך עד שתברח ותלך ללודקיא. אמר לו ולא קוצים כסוחים כיסחתי. אמר לו ולא היה לך לילך לסוף העולם להניח בעל הגינה שיקוף את הקוצים."

ר' שמעון ברבי יוסי (איסי) בן לקוניא הוכיח את ר' אלעזר על שתיית היין התאוותנית שלו, אך הוא לא נכנע מפניו. ובהמשך בא גם ר' יהושע בן קרחה והוכיח אותו וקרא לו 'חומץ בן יין'. לכאורה הוא הוכיח אותו משום שהוא היה 'אכלן', אלא שמהמשך דבריו משמע שר' אלעזר התמנה 'להרוג' אנשים חוטאים. ולכאורה תמוה, שה'מינוי' שהוא מרכיב יסודי במעשה אינו מוזכר במפורש, וגם לא ברור הקשר שבין 'מינוי' זה להיותו 'אכלן'.

והתבאר שלפי מסורת חז"ל ר' יהושע בן קרחה הוא בנו של ר' עקיבא, ולדעת הרמב"ם מסורת זו אינה כפשוטה והיא מרמזת למחלוקת ששורשה בהדרכות שהדריך משה בתורה, והמשכה מרומז גם בספרי יהושע ושופטים. והתבאר, שביקורות התאוה' משה חינך את בני ישראל להתייחס לאנשים בעלי 'תאוות האכילה' כאל אנשים שנחשבים ל'מתים' בחייהם, ושבאופן דומה יש להתייחס גם כלפי 'תאוות העושר'. אך בסופו של דבר, רמז משה שצריך שיהיו בעם ישראל גם אנשים שרודפים אחרי התאוות והעושר. והתבאר שבספר שופטים מרומז שעתניאל המשיך את הראיה הרוחנית הראשונה של משה שהתייחסה אל האנשים שרודפים אחרי התאוות והעושר כמו לאנשים מסוג ג' וכמו ל'הרוגים'. אך יהושע קיבל את מה שגילה משה בסוף ימיו, שגם הם צדיקים. ובמעשים שר' יהושע בן קרחה מוזכר בס, הוא מייצג בדרך כלל את הדעה שיהושע ביטל את דעתו וקיבל את שיטת עתניאל (שר' עקיבא היה ממשיך דרכו).

הירושלמי מספר שר' אלעזר אכל ושתה באופן תאוותני, והפסיקתא דרב כהנא (מנדלבוים, פיסקא יא, ויהי בשלח, כב) מוסיפה ומספרת שהוא היה בעל חברת הובלות. אורח חייו פיתה כמה מבני בית המדרש לחקותו; ולחדול מלהתנזר מתענוגות החיים, ולפרוש מבית המדרש ולהפוך לבעלי עסקים. ר' שמעון ברבי יוסי בן לקוניא ור' יהושע בן קרחה מייצגים במעשה זה את הראייה הראשונה של משה; ור' יהושע בן קרחה הוכיח את ר' אלעזר שהתנהגותו מושכת אחריה כמה מבני בית המדרש, ויציאיתם לרדוף אחר התאוות והעושר נחשבת מבחינתו להפיכתם ל'גנבים' ו'להריגתם'. אך ר' אלעזר טען כלפיו, שאלו שהלכו בעקבותיו למדו תורה שלא-לשמה, והם גורמים לנוק ונחשבים ל'קוצים כסוחים' ועדיף שיצאו מבית המדרש וירדפו אחר העושר.

ובמאמר "[העגל והחולדות של רבי](#)" התבאר שכמה מן האגדות מרמזות שבפרק זמן מסוים בחייהם יצאו ר' אלעזר ברבי שמעון ורבי להתיישר ברדיפה אחר העושר במקום בני בית המדרש שלמדו שלא-לשמה. ובפסיקתא דרב כהנא (שהובאה לעיל) ובתנחומא (בובר, וירא לח) מסופר שר' אלעזר שכח אז את תורתו, עד שבסופו של דבר שכנעו אותו לחזור לבית המדרש ל'אומנות אבותיו'. והתבאר שכאשר הסכימו ר' אלעזר ורבי לחזור לבית המדרש, היה זה מכיוון שהסכימו לקבל 'חידושי' המובא בליקוטי מוהר"ן (קנט) ולפיו לימוד שלא-לשמה אינו מביא בהכרח ליציאת אנשים להתיישר ברדיפה אחר העושר, ומי שיצאו לרדוף אחר העושר הם האשמים במצבם.

ר' עקיבא ואשת טורנוסרופוס הרשע

האגדה הנוכחית מרמזת שפרק חיים זה של ר' אלעזר ברבי שמעון שבו הוא יצא לרדוף אחר המלאכות נתן את אותותיו גם בבנו, שגם הוא יצא מתחילה לרדוף אחר המלאכות והעושר וגם הוא שכח את תורתו. ולשם כך משתמשת האגדה בסמל מתורת ר' עקיבא, וכדלקמן.

במדרש משלי (בובר, פרשה ט) מסופר שר' עקיבא נקבר במקום מרכזי בשוק של קיסרי, ובמדרש אגדה (בובר, ויקרא כא) מסופר שבמערות הקבורה שלו שם היה מקום נוסף לאשתו של טורנוסרופוס הרשע. במאמר "[ר' עקיבא וקברו שבקיסרי](#)" התבאר שהדברים אינם כפשוטם, והם מרמזים שבתורתם של עתניאל ושל ר' עקיבא יש לכל אדם שתי 'נשים סמליות'. האחת מושכת אותו לעמול 'ביתורה', וכשהוא מתחבר אליה הוא 'מוליד' 'חידושי תורה' וגם 'תלמידים' לתורתו. והשנייה מושכת אותו לעמול בענייני העולם הזה ובמלאכה גשמית, וכשהוא מתחבר אליה הוא 'מוליד' 'חידושי מלאכות' וגם 'תלמידים' למלאכתו. והתבאר שלפי ההשקפה הרשמית של ר' עקיבא (השקפת ר' יהושע בן קרחה) לא ראוי לאדם מישראל להתחבר ל'אשה הסמלית' שמושכת לענייני העולם הזה ולעושר, והיא ראויה להיות 'אשתו של טורנוסרופוס הרשע', שהיה הנציב הרומאי באותה העת. ולפי השקפה זו מי שעזב את בית המדרש ויצא למקום השווקים והפך לבעל עסק, התחתן כביכול עם 'אשה רעה'. אך בסופו של דבר גילה ר' עקיבא שיש קדושה גם במסחר שבמקום השווקים והוא בחר להיות 'קבור בחייו' ב'תפקיד' של 'סוחר' בשוק המפורסם של קיסרי; ובקברו יש מקום ל'אשתו של טורנוסרופוס הרשע', והיינו לתפקיד של 'הפרנסה מן המלאכות והמסחר', משום שכאשר היא נעשית לשם שמים גם היא נחשבת ל'צדקת'.

צור עיר הסחר, ובנו של ר' אלעזר

האגדה מספרת על בנו של ר' אלעזר ש"כל זונה שנשכרת בשנים שוכרתו" בשמנה". המציאות שמתארת האגדה שהזונות נתנו אתנן לבנו של ר' אלעזר היא נגד מנהגו של עולם כמבואר בדברי הנביא יחזקאל בתוכחתו לממלכת יהודה (טז, לג-לד): "[לְכָל זֹנוֹת יִתְּנוּ נְדָה וְאֵת נִתְּ אֵת נְדָנֶיךָ לְכָל מְאֻהָבֶיךָ... וְיִהְיֶיךָ הַפֶּךָ מִן הַנְּשִׂימִים בְּתִזְנוּתֶיךָ...!](#)" אלא שתיאור לא מציאותי זה של האגדה הוא מכוון ונועד לרמוז שאין מדובר ב'זונה' ממש, אלא במציאות רוחנית שהאגדה רוצה לגנות אותה ולכן היא מכנה אותה בשם 'זונה'.

הקב"ה ברא מציאות רוחנית של תפקיד 'עיסוק בסחר', ומציאות זו רוצה שמישהו יתחבר אליה וכביכול 'יישא אותה לאישה'. בנבואת ישעיה (כג, טז-יח) מצאנו יחס כפול לתפקיד זה:

" קָחִי כְּזֹר סִבֵּי עִיר זֹזְנָה נִשְׁפָּחָה... וְהָיָה מִקֶּץ שְׁבָעִים שָׁנָה יִפְקֹד ד' אֵת צֹר וְשָׁבָה לְאַתְנָנָה וְזִנְתָה אֵת כָּל מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ עַל פְּנֵי הָאָדָמָה: וְהָיָה סַחְרָה וְאַתְנָנָה קִדְשׁ לְד' כִּי לִישָׁבִים לִפְנֵי ד' יִהְיֶה סַחְרָה לְאָכֹל לְשִׁבְעָה וְלִמְכֹסָה עֲתִיק: "

ישעיה מכנה את צור בתור 'זונה' ואת רווחיה ממסחרה בתור 'אתנן', ואם כך כיצד יתכן המשך דבריו שהם יהיו קודש לד'. אלא שישעיה ממשיל את העיסוק במסחר ל'זונות' כדי לגנות אותו בפני עמלי התורה, וכדי שימשיכו לעמול בתורה שהיא זו שמורידה את השפע לעולם. אך בהמשך דבריו הוא מרמז שמכיוון שבני בית המדרש (שהם **ה'ישבים לפני ד'**) הורידו את השפע הרוחני שגרם להצלחת המסחר, לכן הם הבעלים האמתיים של "סחרה ואתננה" של צור. בכל אופן, מדובר ב'מציאות רוחנית' שהקב"ה חפץ שתהיה בעולם, וכן מצאנו שכאשר בא יעקב אבינו לשכם הוא תיקן להם שווקים (שבת דף לג, ב). אלא שישעיה מכנה את 'תפקיד העיסוק בסחר' בשם 'זונה' כדי לגנותו בפני בני בית המדרש.

האגדה משתמשת בדימוי זה של ישעיה ומרמזת ש'המציאות הרוחנית' של 'תפקיד העיסוק בסחר' רצתה שדווקא בנו של ר' אלעזר יתחבר אליה ויעסוק בה ויהיה 'סוחר'. והיא מתארת על דרך המשל, שהיו אנשים שהיו מוכנים לשלם 'שנים' כדי למלא תפקיד של 'סוחר', אך 'המציאות הרוחנית' היתה מוכנה לשלם 'שמונה' כדי שדווקא בנו של ר' אלעזר יעסוק בה.

היחס הכפול לבנו של ר' אלעזר

היחס הכפול שגילה ישעיה כלפי העיסוק של העיר צור במסחר, מתגלה גם ביחס הכפול של האגדה כלפי בנו של ר' אלעזר שעסק במסחר. מצד אחד מתארים זאת כאילו מדובר כביכול בעיסוק בזנות, אך מצד שני מטהרים את העיסוק הזה כאשר הוא מתחבר לקדושה. כאשר "החזירו בתשובה" את בנו של ר' אלעזר, לא היה צורך לבדוק שהוא פרש מהעיסוק בזנות ונוהג פרק זמן ארוך בדרך ישרה ורק אח"כ להכניסו לבית המדרש, מפני שהוא לא היה מחובר ל'זונות' אלא לעיסוק בסחר. ולפיכך, גם כשהיה הבן מכריז על רצונו לחזור להרגליו הקודמים, לא פגם הדבר שהוא מכריז זאת תוך כדי שהוא לבוש ב'איצטלא דרבנן', שהרי חכמים רבים התפרנסו מעיסוק במסחר.

הצורך לגנות את העיסוק בסחר נוצר במיוחד כשמדובר בבנו של ר' אלעזר, שהוא צאצא של רשב"י שהיה ידוע כמי ש'יתורתו אומנותו'. וכעין כך משמע במדרש תנחומא (בובר, וירא לח) שכאשר ר' אלעזר ברבי שמעון עסק במלאכות ולא בתורה פנה אליו התנא ר' יוסי בתמיהה: "אתה מ'שורש צדיקים' ואין אתה בן תורה?!" וכעין כך משמע בפסיקתא דרב כהנא (מנדלבוים, יא, ויהי בשלח, כב) שכאשר ר' אלעזר ניהל עסק של חברת הובלות, אליהו פעל פעולות מיוחדות כדי לשכנע אותו לחזור ל'אומנות אביו' שתורתו היתה אומנותו. אגדה זו מרמזת שאף על פי שיש שיטה ולפיה לימוד שלא-לשמה יביא ליציאת כמה מבני בית המדרש 'להתיישר במלאכות', אף על פי כן כאשר מדובר בבניהם של אלו ש'יתורתם אומנותם' מותר לשדל אותם ללמוד שלא-לשמה ובלבד שהם יחזרו לבית המדרש.

במידה מסוימת, אגדה זו סוגרת את מעגל האגדות על ר' אלעזר ברבי שמעון ורבי. המעגל החל באגדת הירושלמי שם רצה ר' שמעון **בן איסי בן לקוניא** לשכנע את ר' אלעזר לנהוג כמו רשב"י אביו, והיינו שיתרחק מתאוות האכילה ותאוות העושר ויעסוק בתורה בלבד. לאחר מכן באו אגדות נוספות ורמזו שהיו תקופות שבהן ר' אלעזר ורבי **לא הסכימו** לקבל את שיטת ר' שמעון בן איסי בן לקוניא. ובאה האגדה ומסכמת שבסופו של דבר הכריעו ר' אלעזר ורבי כשיטה זו, והתירו לפעול בה 'הלכה למעשה' ביחס לצאצאיו של רשב"י והיינו ביחס לצאצאי אלו שיתורתם אומנותם'. אולם תכף בסמוך מביאה הסוגיה אגדה המפתחת השקפה זו, וכדלהלן.

בנו של ר' טרפון

רבי הזכיר שלשונו של ר' טרפון היתה רגילה ל'קפח את בניו' וכן מצאנו בסוגיה בשבת (דף יז, א): "אקפח את בני שהלכה זו מקופחת". וכתב שם רש"י: "**אקפח את בני** - מצער היה על תורה המשתכחת, ומקלל את עצמו. **אקפח** - אקברם, לשון חיתוך וקיצור". והדברים תמוהים, וכי לא ידע רבי טרפון שאסור לאדם לפתוח פיו לשטן ולקלל את עצמו? ואם אף על פי כן הוא קילל, מדוע הוא לא קילל את עצמו אלא את בניו, וכי מה חטאו בניו?!

אלא שמה שנחשב בעיני אחרים כ'קללה' נחשב בעיני ר' טרפון כ'ברכה'. ר' טרפון היה עשיר גדול והוא היה סבור שאסור לאדם להתפרנס מעמלו בתורה. לעומתו, ר' עקיבא היה סבור שמותר לאדם להתפרנס מעמלו בתורה. המחלוקת ביניהם מרומזת בויקרא רבה (לד, טז) במעשה שר' טרפון נתן לר' עקיבא כסף כדי שיקנה להם נחלה שיתפרנסו ממנה ויוכלו לעמול בתורה, ואילו ר' עקיבא נטל את הכסף הזה וחילקו לעמלי תורה שמתפרנסים מתורתם. ר' עקיבא היה סבור שאלו שעמלים בתורה בכל שעות היום הם האנשים ה'חיים', ואילו השעות שבהן עמל אדם לפרנסתו הן שעות 'מתות'. אך מה שנחשב בעיני ר' עקיבא כשעות 'מתות' ומקופחות היה נחשב בעיני ר' טרפון לשעות 'חיות'. לשיטתו, אסור לאדם להתפרנס מעמל תורתו, והוא רצה שבניו יתפרנסו מיגיע כפיהם ויהיו מאותם אלו שנחשבים 'מקופחים' בעיני ר' עקיבא.

אגדה זו במסכת בבא מציעא מרמזת שרבי טרפון הצליח בחינוכו, ובניו היו 'מקופחים'. והיינו, שהיו שעות שבהן הם עסקו לפרנסתם, ונהנו מיגיע כפיהם. האגדה משתמשת גם כאן בסמל הקודם, ומכנה את 'תפקיד העיסוק בסחר' בשם 'זונה' כדי לגנותו בפני בני בית המדרש. אלא שאגדה זו כביכול "מחזירה בתשובה" גם את אלו שרואים ביגיע הכפיים ערך נשגב ונעלה. והיא מכניסה לבית המדרש גם את בנו של ר' טרפון - שלא הייתה במשפחתו מסורת של 'תורתו אומנותו'. כאן למעשה נסגר ונחתם מעגל האגדות על ר' אלעזר ברבי שמעון ורבי. ולפי חתימה זו מה שנכון לגבי צאצאיו של ר' שמעון שיתורתו אומנותו - נכון לגבי כל אחד מישראל. ואמנם חתימה הלכה למעשה בסוגיה סבוכה זו היא קשה ביותר. ולכן הסוגיה ממשיכה לרמז שם באגדות נוספות על המחלוקות שיש בענין זה, אלא שגיבורי אותן אגדות הם דמויות אחרות.

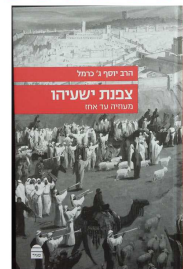
¹ 'לקוניא' הוא שם המשפחה, ור' יוסי בן לקוניא שנקרא בזוהר בשם ר' יוסי ברבי שמעון בן לקוניא היה חמיו של ר' אלעזר ברבי שמעון. ובנו שנקרא בשם ר' שמעון ברבי איסי (יוסי) בן לקוניא היה אח של אשת ר' אלעזר ברבי שמעון, שהיתה אמו של הבן ר' יוסי שעליו מספר המעשה שבתלמוד הבבלי.

לע"נ אמו"ר רחל בת ר' בנימין בונים ע"ה

חדש - "צפנת ישעיהו" מאת הרב יוסף כרמל

הנביא ישעיהו פעל באחת מהתקופות הסוערות והדרמטיות ביותר בחיי האומה הישראלית, תקופה של ציפייה למשיח שנשברה ברעש אדמה נורא, וחוללה גם מהפך רוחני ופוליטי. האור בקצה המנהרה הפציע שוב רק בימיו של חזקיהו. צפנת ישעיהו: מעוזיה עד אחז מפגיש אותנו עם שלושה מלכים שעמדו בצומת היסטורי זה בתולדות עמנו: עוזיה, המלך שדרש את האלוהים אך לקה בצרעת בעקבות חטאו; יותם, המלך הצדיק ביותר בתולדות עמנו; ואחז, המלך אשר הכיר בקב"ה אבל לא האמין בהשגחתו. בביאורו לנבואות ישעיהו, נצמד הרב כרמל, לדברי חכמינו וגדולי הראשונים, ומציע דרך מרתקת ללימוד תנ"ך בעקבות חז"ל. קריאה זו מבהירה את התכנית האלוהית ומבררת סוגיות עקרוניות באמונה. צפנת ישעיהו מגלה לקורא את משמעות הנבואות לדורו של הנביא ואת הרלוונטיות שלהן לדורנו.

לרכישה

שו"ת במראה הבזק

Tekoa, Israel

תקוע, ישראל
סיון תשע"ה

שאריות שביעית לבעלי חיים

שאלה

הכלבה שלנו רגילה לאכול את שאריות האוכל שלנו. האם יש בעיה עם שאריות של שביעית? ומה עם אלה שנכנסים תחת הקטגוריה של מה שנשר (או הונשר) מארוחת הילדים/הנכדים?

תשובה

- מעיקר הדין, יבול השביעית מופקר גם לבעלי חיים¹, ולכן אין למנוע מבעלי חיים לאכול פירות שביעית מעצמם², אך אין להגיש להם פירות המיועדים לאכילה³.
- מותר להניח שאריות אוכל לבהמות וחיות שבבית על מנת שיאכלוהו⁴.
- אין איסור לתת לילדים פירות שביעית, למרות שחלק מהפירות ייזרק⁵.

¹ התורה כתבה 'ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול'.

² תוספתא (שביעית פרק ה הלכה כ - ליברמן) ונפסק ברמב"ם (שמיטה ה, ה), ולדעת החזון איש (יד, ד) ורידב"ז (בית רידב"ז ה, ח) יש למנוע מהם אחרי שאדם זכה בפירות השביעית, וכל מה שאין מונעים מהם הוא לפני שמישהו זכה בפירות, אולם נראה שאין להחמיר בזה, וכמו שנראה גם משו"ת שבט הלוי (ט, רמא)

³ כי אין לתת לבהמה פירות המיועדים לאדם, כמו שכתב הרמב"ם (שם).

⁴ דרך אמונה (על הרמב"ם שם, סעיף כו), וכן מוכח מירושלמי (שביעית ז, ב) שהביא המהרי"ט (א, פג) שמעלים צמח הראוי לאכילה לגג, ומותר להאכילו לבהמה (מעלים אותו לגג על מנת ליצור דין ביעור - כך לפי הפני משה ועוד פרשנים) וכן משמע משולחן שלמה עמוד קפ.

פרט לכך יש הסוברים שאין כלל קדושה בשאריות שנתרו ממאכל הקדוש בקדושת שביעית (הרב ישראלי שהובא בקובץ 'התורה והארץ עמוד 179 ועוד), אך גם לסוברים שיש קדושת שביעית בשאריות, האיסור להאכיל לבהמה פירות שראויים לאדם לא יחול על פירות שבפועל אנשים לא יאכלו אותם. הסיבה לכך היא שטעם איסור להאכיל לבהמה (ראב"ד בפירוש לתורת כהנים ויקרא כה, ו) מדין הפסד פירות שביעית. במקרה של שאריות אוכל, אין משום הפסד פירות שביעית, שהרי שאריות אלו לא יאכלם אדם (אף שהרב קוק (משפט כהן פה) החמיר בשאריות מזון שאין להניח אותם במקום שייגרם להם הפסד מהיר, נראה שכאן יש להקל יותר כי מאכילים לבהמה). לכן מותר להאכילם לבהמה. כך ניתן לדייק גם מדברי החזון איש (שביעית יד, י) שכתב שאוכל שהיה מיועד לאדם, וכבר אינו מיועד לאדם, חלה עליו קדושת שביעית כל עוד מייחדים אותו לבהמה.

הרב צבי פסח פרנק (כרם ציון אוצר התרומות חלק שני עמוד קצח בהערה ג, לגבי האכלת תרומה לבהמה בזמן הזה) כתב שאפילו כשאדם נותן לבהמה לאכול, זה נחשב גרמא. למרות זאת, הרב יואל פרידמן [במאמרו באמונת עיתך גליון 42](#) החמיר שאין לשים לבהמה אוכל בפניה, כיון שלדעתו אין זה גרמא אלא נחשב 'הפסד בידיים'. אך לדברינו דלעיל נראה שאין צורך להחמיר בזה.
⁵ דרך אמונה שם בביאור ההלכה.

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך   הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל